

Osmošolec

Slovenska žaloigra – 2. del

Deveta slika

LOJZETU se na klopi pridruži MARIJA.

MARIJA Lojze, teta Ivanka ti sporoča, da je v nedeljo ne bo v Ljubljani, ker gre na Dolenjsko.

LOJZE A tako.

MARIJA Naročila mi je, naj ti povem.

LOJZE Saj si mi povedala. Hvala.

(Nekaj časa molčita.)

MARIJA Lojze ... Včeraj si bil tudi v gledališču, ko smo gledali Romea in Julijo, kaj-ne? Krasna drama, kaj praviš?

LOJZE Da, vseč mi je bila. Samo ...

MARIJA Kaj?

LOJZE Ne vem, zakaj je potrebno tako lepo besedilo oskruniti s spotakljivimi prizori.

MARIJA O čem govoriš, Lojze?

LOJZE Vsa dvorana se je smejala, ko je Julija padlo ogrinjalo z ramen. To res ni bilo potrebno.

MARIJA Ah, Lojze ...

LOJZE Tudi umetnost mora upoštevati določene meje.

MARIJA A zato nikdar ne greš v opero?

LOJZE Saj imam glasbo prav rad, a kaj, ko se tako pretegujejo pri tistih nespodobnih baletih.

MARIJA Joj, kako si smešen ...

LOJZE Če ti praviš ...

MARIJA Poglej, zdi se mi, da sem precej pametna, pa ne vidim ničesar od tega, o čemer govoriš.

LOJZE Morda se res motim, ne vem. Tudi meni se je včasih zdelo, da sem pаметen, zdaj pa vidim, da se moram kar naprej učiti novih stvari.

MARIJA In to rečeš ti, ki imaš skoraj vse odlično?

LOJZE Kaj je to v primeri z Božjo modrostjo?

MARIJA Si prebral Alamuta?

LOJZE Ne, sem pa slišal o njem. Meni ni nič prida. Saj je tudi izšel pri neki liberalni založbi.

MARIJA Meni je bil kar vseč. Tako napet je in dramatičen.

LOJZE Saj pravim, mogoče je res.

MARIJA Ali ne znaš povedati več kot dveh stavkov skupaj?

LOJZE V bistvu sem hotel spet malo polistati po Hoji za Kristusom.

MARIJA Kot da ga ne bi znal že na pamet.

LOJZE Nič ne pomaga, če se ne dotakne tvojega srca.

MARIJA Si že naredil nalogo za francoščino?

LOJZE Da.

MARIJA Se ti ni zdelo nič težka?

LOJZE Niti ne.

MARIJA Ampak vsi so stokali, koliko je je.

LOJZE Mogoče pa res.

MARIJA Torej si vse znal?

LOJZE Da.

MARIJA Greš danes na Golovec?

LOJZE Ne.

MARIJA Ne moreš odgovoriti še kaj drugega kot 'da' ali 'ne'?

LOJZE Ne.

MARIJA Vidim. Lojze, ti si tak osel, da se s tabo še skregati ne da.

LOJZE Da.

MARIJA v smehu odide.

Deseta slika

LOJZETA na klopi tlači mora. V spanju vidi ostale osebe, ki tvorijo ZBOR, oblečene v uniforme. Obkrožajo LOJZETA in mu šepetajo na uho.

ZBOR (*počasi*) *Slovenija, Slovenija, ti moja rana!*

PRVI DEL ZBORA (*počasi*) *Pozabljena, prezrta in izdana, / sovragu prepuščena brez moči!*

GOSPOD POGAČAR (*oblečen v uniformo prisede k spečemu Lojzetu in mu šepeta na uho*) Lojze, kaže, da bo treba vzeti puško v roke.

ZBOR (*obkroži Lojzeta*) Vzemi puško v roke! Vzemi puško v roke!

LOJZE (*v spanju*) Ne, jaz je ne bom, to ni moja naloga!

MARIJA (*prisede v uniformi*) Ali si ti sploh kakšen fant?

ZBOR (*za Lojzetom*) Ali je to sploh kakšen fant?

LOJZE (*v spanju*) Jaz sem za nekaj drugega določen ...

TONE (*prisede v uniformi*) Vsi smo določeni za smrt. Le uniformo lahko izbereš.

LOJZE (*v spanju*) Ne, moja pot se ne gubi v temi.

DRUGI DEL ZBORA (*počasi*) *Stegnile so krvave se roke, / da te oskrunijo, raztrgajo, zdrobe.*

ZBOR (*kot celota, počasi*) Da te oskrunijo, raztrgajo, zdrobe ... Da te oskrunijo, raztrgajo, zdrobe ...

LOJZE (*se prebudi*) Miruj, srce, miruj: Bog še živi.

Enajsta slika

LOJZE stoji v ospredju, na klopi sedijo FRANCE, LADO in PETER.

LOJZE (*ima govor*) *Mnogo posebnosti ima današnji čas. Morda največja, gotovo pa najbolj žalostna je ta, da gledamo prvič, odkar ljud-*

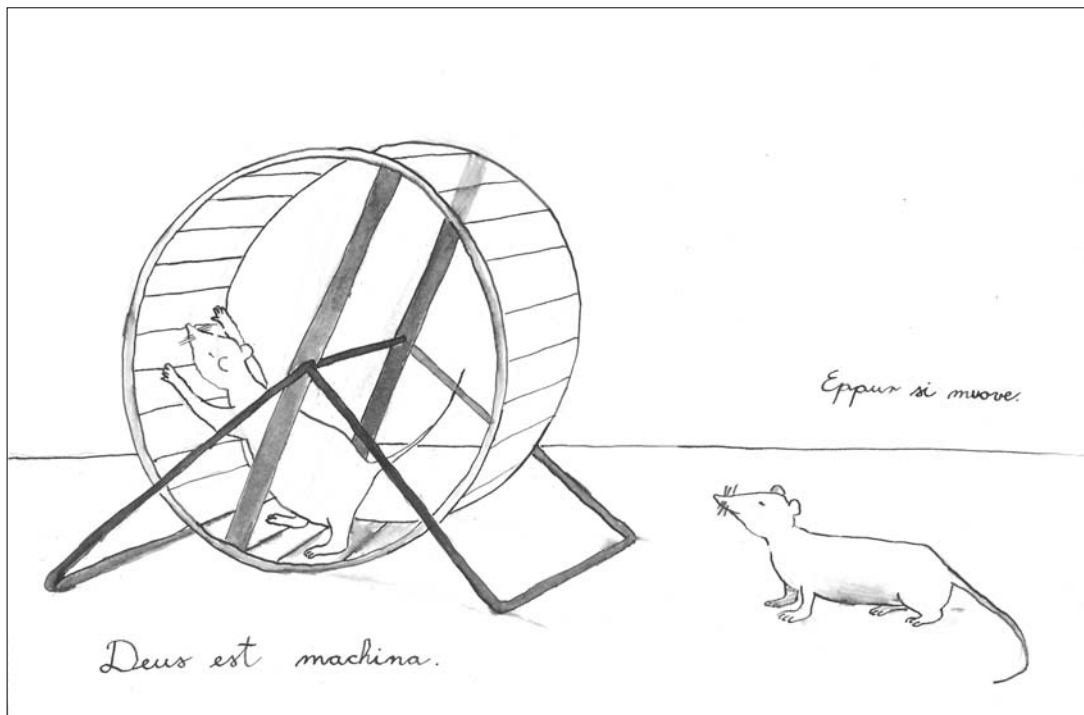
je pomnijo, skrbno započeti in dobro premišljeni upor zoper vse, kar se imenuje Bog. Tudi v prejšnjih časih so bili brezbožniki, a v močni, z železno disciplino povezani organizaciji jih do sedaj še ni bilo. Danes pa je brezboštvo organizirano v močne organizacije po vsem svetu. Več je teh organizacij, včasih si v kakšni malenkosti tudi nasprotujejo med seboj, a vse delajo za en sam cilj: Pregnati z zemlje Boga ... Najhujši izmed teh organizacij je prav gotovo komunizem, ki je najbolj svetoven, najbolj organiziran in najbolj satanski. Napada Boga samega in njegovega Sina. Napada Cerkev, ki je njegovo skrivnostno telo. Mi vemo, da je Bog neuničljiv, da bo Cerkev na svetu do konca sveta. Vemo pa tudi, da so v nevarnosti duše posameznih ljudi in celi narodi, da se večno pogube. Tudi Slovenci smo že v neposredni nevarnosti, z nami vred pa je v nevarnosti vsa Evropa in vesoljni svet. Večno pogubljenje pa je največja nesreča, ki more priti nad človeka. Zato se je treba tej nevarnosti upreti z vsemi močmi. A kako se upreti? Sveti oče Pij XI. je poklical v življenje novo organizacijo Katoliške akcije nalašč zato, da zaustavi napredujoče brezboštvo, da mu vzame osvojene postojanke, ga premaga in tako obvaruje vesoljni svet časnega razdejanja in večnega pogubljenja. Mi smo odgovorili temu klicu Kristusovega namestnika. Hočemo se bojevati z vsemi peklenskimi silami, ki se zaganjajo v Cerkev Kristusovo. Nje sicer ne bodo nikoli premagale, morejo ji pa odtrgati ne le posamezne duše, ampak cele narode in jih pahniti v večno nesrečo. Hočemo na vsak način to preprečiti ...

Dvanajsta slika

LOJZE, potem RAVNATELJ, IVANKA in GOSPOD ANTON.

IVANKA A moraš res prav zdaj riniti na Dolenjsko? Tudi poleti nisi bil tam.

LOJZE Prav zato. Moram videti mater. Tako izžeta je bila o veliki noči. Vsaj malo veselja bi ji rad prinesel za božič.

Brez naslova

IVANKA Lojze, nevarno je, vsak dan klanje. In okrog Trebnjega je najhuje, tako pravi.

LOJZE Če je Bog z nami, kdo je zoper nas?

RAVNATELJ (*prisede*) Zares ti odsvetujem, da bi šel.

LOJZE Že celo večnost nisem imel počitnic, gospod ravnatelj. Sit sem Ljubljane.

RAVNATELJ Potem mi vsaj obljubi, da ne boš posebno rinil v nevarnost.

LOJZE Nikdar nisem, pa tudi zdaj ne bom. Najprej grem tako ali tako k prijatelju.

RAVNATELJ Vsaj ne sili naprej, če uvidiš, da ni varno.

LOJZE Brez skrbi.

GOSPOD ANTON Saj je za božične praznike tudi Ljubljana lepa. Detetovo rojstvo lahko enako poglobljeno doživiš tukaj.

LOJZE Ampak rad bi zapel Rajske strune z domačimi. Tega ni moč nadomestiti. Po-

vrhu sem zanje v skrbeh. In za prvi petek bi rad šel v Stično.

GOSPOD ANTON Lojze, ti nisi vojak, ne boš jih mogel ubraniti.

LOJZE Ne, ne mislim na nevarnost, ki preti njihovim telesom. V skrbeh sem zavoljo nevarnosti, ki prihaja nad njihove duše. Saj veste za Marijina sporočila iz Fatime, o katerih nam ves čas govori prevzvišeni. Pobožnost prvih sobot je edino orožje zoper temo, ki prihaja nad nas. Doma o tem ne vedo ničesar.

GOSPOD ANTON Ali ne veš, kaj se je pripetilo Mravljetu? Pa Jarotu?

LOJZE Ah, gospod prefekt, kaj mislite da nas čaka kaj drugega? Morda že kmalu! In pa, kakor sem rekel: Za rešitev duš gre.

GOSPOD ANTON Včasih me ima, da bi zavpil. Kaj pa Bog vendar misli? Ali odrešenje sveta že tako hitro napreduje, da je primerno, če so taki apostoli kar takole napro-

daj? Ustvari jih, jih obdari z redkimi lastnostmi, jim navdihuje gorečnost, jih pripravlja ... in potem – ko pride ura, jih stre, namesto da bi jih poslal v svoj vinograd.

LOJZE Gospod že ve. In ne skrbite, spet se bomo videli.

Trinajsta slika

Ob LOJZETU na klopi STANKO in TONE v partizanskih uniformah.

TONE No, sošolec, si vesel, ko se po tolikem času srečava? V lepo kašo te je spravil tvoj bog.

STANKO (*iztresa vsebino Lojzetove torbe*) Nič, tovariš Krištof, samo nekakšne Marijine sličice. Ha ha. "Sporočilo fatimske Gospe presvetege rožnega venca sedanjemu svetu". Na moč trapasto. Pa neke latinske bukve.

TONE In seveda nezamenljiva, edina, zveličavna Hoja za Kristusom. Je še ne znaš na izust, ti fajmošter?

LOJZE Tone, samo zoper Svetega Duha se ne pregreši, rotim te. Dobro veš, kje je rešnica in pravica, a se ji trmasto zapiraš.

TONE Kmalu bo konec tvojih pridig. No, povej, h katerim belogardistom so te poslali? Kam si skril pošto zanje?

LOJZE Vse, kar imam s seboj, imata v rokah.

STANKO Jaz mu verjamem, tovariš Krištof.

TONE Da, da, Grozde ne laže, kajne?

LOJZE Ravnam se po zapovedi Gospodovi. Vedno sem se, kakor je dal Bog.

TONE Navadne čenče. Danes ti bomo dokazali, da tega tvojega boga ni.

LOJZE Ti veš, da je, pa se delaš, da ga ni.

TONE A ne bi bil že čas, da mu zapreva kljun, kaj, tovariš Viktor?

STANKO Malo ga pretepiva, potem ga izpustiva.

TONE Ne, ne, boljša veseloigra mu je namenjena. Ampak jaz sem bolj usmiljen kot tvoj bog, zato ti ponujam roko rešitve. Pre-

kolni svojega boga in se nam pridruži. Da, ta bi bila lepa: največje klerikalno teslo, dika Katoliške akcije, bi se nenadoma sprevrgla v vojaka revolucije! Pa saj vem, da s tem ne bo nič.

LOJZE Prav si pogodil.

TONE Po mučenju morda ne boš več tako korajžen.

LOJZE Gospod je moja moč, koga bi se bal?

TONE Glej ga, tovariš Viktor, še zdaj se slepi ...

STANKO Kaj, ko bi mu vendar ne storila žalega? Ljudje nas že tako gledajo po strani zaradi Hočevarjevega ...

TONE Zaradi enega več ali manj se ne bodo vznemirjali.

LOJZE Ubij me, Tone, daj, a Gospod bo videl mojo žrtev. In tudi svet jo bo.

TONE Gospod? Svet? Žrtev? Nič se nisi naučil, pametnjakovič. Življenje ti je še pri dvajsetih kot zaprta knjiga. Komu mar, kaj je bilo zares v tvoji torbi? Komu mar za tiste neumne latinske bukvice? Dejali bomo, da si v torbi nosil sezname oefarjev. Da bi jih izdal.

LOJZE Veš, da je laž.

TONE Kaj zato? Svet dandanašnji pogoltne še ostudnejše reči. Že jutri bo Št. Rupert vedel, da si imel italijanske prepustnice. Da si nameraval gnusno izdati svoj narod.

LOJZE Tone, pri Bogu, sam veš, da ljubim ta kos zemlje. Da moje srce krvavi, ko vidim trpeti svoj narod in ko vidim to prst omadeževano.

TONE Morda. Ampak ko zasejemo dvom, te ne bo mogel nihče več oprati. Še ko bi čudežno vstal iz groba, kar ne boš, verjemi mi, ti ne bi vsi verjeli, da nisi bil navadna belogardistična gnida. Ko zmagamo, se te bodo še tvoji farji sramovali in ne bodo upali izgovarjati tvojega imena, ker si bil izdajalec. Če seveda sploh pustimo kakšnega živega.

STANKO Amen.

LOJZE Zdrava Marija, milosti polna,
Gospod je s teboj, blagoslovljena si med že-
nami in blagoslovljen je sad tvojega telesa ...
Moreča glasba. Zastor.

Čez nekaj časa se zavesa spet dvigne.

Epilog

LOJZE mrtev leži na klopi. Vsi nastopa-
joči se postavijo v ravno vrsto za klopjo. Čez
nekaj časa stopi v ospredje FRANCE.

FRANCE *Ni te več in nam je hudo, ker
čutimo, da je nastala praznina tam, kjer naj
bi stal ti. Pa se nam bridkost, ki jo čutimo ob
tvoji izgubi, ob izgubi fanta, ob katerem smo
na tihem vsi priznali v srcu, da največ izmed
vseh obeta, pa se nam ta bridkost nehote pre-
liva v veselje. Veselje nad tvojim veseljem pri
Kristusu Kralju. Veselje nad tem, da boš prosil
za nas, posebno za tiste, ki smo živeli blizu tebe.*

NADŠKOF in KARDINAL dvigneta
klop z mrtvim Lojzetom na sprednji, TONE
in STANKO pa na zadnji strani. Stopijo čisto
naprej in tako klop držijo do konca.

NADŠKOF (*čez čas, počasi*) Ne moremo
reči, da ga je povozil avtobus.

PRVI DEL ZBORA (*ponavlja kot odmev*)
Ne moremo reči, da ga je povozil avtobus.
Ne moremo reči, da ga je povozil avtobus.

TONE (*čez čas, počasi*) Pa marsikoga dru-
gega tudi ni.

DRUGI DEL ZBORA (*ponavlja kot od-
mev*) Pa marsikoga drugega tudi ni.

PRVI in DRUGI DEL ZBORA *drug preko
drugega nekaj časa ponavljata svoji repliki.*

KARDINAL (*nekaj sekund po tem, ko oba
dela Zbora prenehata*) Auctoritate Nostra
Apostolica facultatem facimus ut Venerabilis
servus Dei Aloysius Grozde, laicus et martyr,
Beati nomine in posterum appelletur. *Vsi ne-
kaj časa nepremično stojijo. Nato nosači počasi
začnejo odnašati klop z mrtvim Lojzetom. Preo-
stanek ZBORA med tem recitira ali poje Groz-
detovo pesem.*

ZBOR *Ko bi, Ljubezen moja, doumeti / v
neskončni Tvoji mogel te lepoti, / tedaj bi se
pač odpovedal zmoti / in le o Tebi hotel zmeraj
peti. / Zgodi se to, ko nehal bom živeti, / ko pri-
dem k Tebi, viru vsej krasoti; / a vendar rad
bi, Jezus, Bog moj, hōti / že zdaj se mi vsaj malo
razodeti! / In nova pesem bo Slovincem vsta-
la, čez to zemljo, vso Tvojo, se razlila / kot vonj
sladko dišečega kadila / in pot si do vseh bratov
poiskala, / s sladkostjo svojo srca napolnila / in
zate jih, Ljubezen večna, vžgala.*

Med recitacijo tudi ZBOR počasi zapušča
oder.

FINIS